

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ
Tézisek

Nagy Dániel Gergely

**Karl Marx's Vision of the Future:
The Experiences of the Past and the Opportunities of Modernity**

(Karl Marx jövőképe: A múlt kísérletei és a modernitás lehetőségei)

Filozófiatudományi Doktori Iskola, vezetője:

Dr. Boros Gábor, DSc, egyetemi tanár

Etika és Politikai Filozófia Program, vezetője:

Dr. Olay Csaba, DSc, egyetemi tanár

A bizottság tagjai:

Dr. Boros Gábor, DSc (elnök)

Dr. Orthmayr Imre, CSc (belső bíráló)

Dr. Marosán Bence Péter, PhD (külső bíráló)

Dr. Szalai Miklós, PhD (tag)

Dr. Ambrus Gergely, PhD (titkár)

Dr. Olay Csaba, PhD (póttag)

Dr. Szalai Judit, PhD (póttag)

Témavezető:

Dr. Madarász Aladár, CSc

Budapest, 2017.

ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: Nagy Dániel Gergely

MTMT-azonosító: 10047955

A doktori értekezés címe és alcíme: Karl Marx's Vision of the Future: The Experiences of the Past and the Opportunities of Modernity

DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2017.010

A doktori iskola neve: Filozófiatudományi Doktori Iskola

A doktori iskolán belüli doktori program neve: Etika és Politikai Filozófia Program

A témavezető neve és tudományos fokozata: Dr. Madarász Aladár, CSc

A témavezető munkahelye: MTA KRTK KTI

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként

a) hozzájárulok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE BTK Doktori és Tudományszervezési Hivatal ügyintézőjét, Manhercz Mónikát, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követően egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.

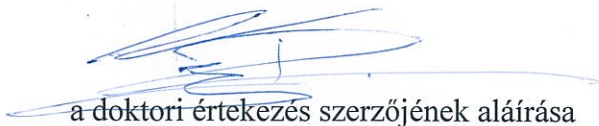
2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudomásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegének Plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: Budapest, 2017. február 20.

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

Disszertációm Karl Marx kommunizmusképének bemutatására vállalkozik, valamint az annak megvalósítását célul kitűző történelmi kísérletek és ökonómiai elméletek ismertetésére és értékelésére. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a kapitalizmussal szemben kínálhat-e reálisan megvalósítható alternatívát a gazdasági, politikai és kulturális válság sújtotta jelenkor számára a marxi kommunizmus. Kiinduló tézisem szerint a politikai cselekvésen és a fellépésen túl a marxi kommunizmus megvalósításának előfeltétele, hogy marxi alapokon ki lehet-e dolgozni a posztkapitalista társadalom politikai gazdaságtanát. Amennyiben ennek lehetősége adott, azt is meg kell megvizsgálni, hogy a marxi szocialista politikai gazdaságtan elméleti alapjain kivitelezhető-e és működőképes-e egy, a kapitalizmusnál jobban szervezett, racionálisabb, hatékonyabb és igazságosabb ökonómiai rendszer.

A disszertáció három nagy tematikus egységből az első arra a fordulatra koncentrál, amelynek nyomán a kommunizmus eszméje a szovjet kísérlet bukását követően újra aktuálissá vált. Vizsgálódásom a kommunizmus eszméjének hatása és befolyása vonatkozásában egyértelműen negatív történelmi időszakokra való visszatekintéssel veszi kezdetét.

Meglátásom szerint Joshua Muravchik és Kornai János eltérő tudományos minőséget képviselő statisztikai arra engednek következtetni, hogy a szocializmus a kapitalizmussal szemben alternatívát kínáló politikai, társadalmi és ökonómiai rendszerének megvalósítása az 1980-as évek közepére teljesedett ki, amikor a világ népességének majdnem egyharmada, a magára szocialistaként hivatkozó kormányzatok fennhatósága alatt élt.

Pár évvel később a 'megvalósult szocializmus' országaiban bekövetkező változások jelentősen gyengítettek a szocialista alternatíva globális pozícióján. Francis Fukuyama az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a 'keleti blokkban' bekövetkezett globális mértékű változásokra reflektálva a történelem végéről és liberális világforradalomról értekezett, míg a Marx gondolataihoz és a marxi szocializmus eszméjéhez ragaszkodó baloldali gondolkodás válságba került.

Tíz év távlatából visszatekintve a szovjet-típusú szocializmus bukásának időszakára Wendy Brown 1999-ben egy meglehetősen egyedi, filozófiai, pszichológiai és politikai elemzéssel próbált magyarázatot adni a baloldal korszakos identitásválságára. Walter Benjamin 'baloldali melankóliáról' és Sigmund Freud melankóliáról szóló fejtegetéseit felhasználva azt próbálta bizonyítani, hogy az 1990-es évek elején melankólia lett úrrá

a baloldali gondolkodáson. Brown szerint a baloldal – a melankólia állapotába kerülve – saját kritikai társadalomelméletének kompetenciáját kérdőjelezte meg, és elvesztette hitét abban, hogy meg lehet valósítani a kapitalizmust felváltó, kívánatosnak tartott kommunista társadalmi rendet, mindeközben pedig képtelen volt megszabadulni ellentmondásos múltjától és továbblépni a XXI. századba.

Brown diagnózisára reflektálva Jodi Dean 2011-ben a ‘kommunizmus eszméjének’ szentelt New York-i konferencián arról tartott előadást, hogy a baloldal kigyógyult a melankólia állapotából és a ‘kommunizmus vágya’ lett rajta úrrá. Dean úgy látja, hogy a 2008 óta tartó válság hatására egyre többen mutatnak érdeklődést a kapitalizmus rendszerhibáira és igazságtalanságaira rávilágító baloldali, kritikai társadalomelmélet iránt, valamint megfogalmazódott az igény arra rá, hogy a kapitalizmussal szemben legyen valamilyen más, igazságosabb-hatékonyabb, társadalmi-gazdasági alternatíva. A baloldalt lelkesedéssel töltötte el a tömegek erre irányuló óhaja és aktivitása, visszanyerte önbizalmát, szégyenérzet nélkül vállalhatja fel és propagálhatja a jövő társadalmáról, a kapitalizmus helyébe lépő kommunizmusról vallott elképzeléseit. Az első rész zárófejezetei a ‘kommunizmus vágyának’ fogalmára és jelenségére koncentrálnak, amelyet Dean napjaink két meghatározó mainstream radikális baloldali gondolkodójának kommunizmuskoncepcióját egyesítve dolgozott ki.

A zárófejezetek célja rávilágítani Dean, Badiou és Negri kortárs filozófiai kommunizmuselméletének korlátaira és hiányosságaira. Véleményem szerint a bemutatásra kerülő elméletek leginkább számon kérhető hiányossága az, hogy semmit sem állítanak arról, miként lehetne érvényt szerezni a gyakorlatban a ‘kommunizmus vágyának’, így a fogalom nem több üres és jól csengő szólamnál, amely megalapozatlanul hirdeti annak bizonyosságát, hogy a kapitalizmust felváltja a kommunizmus.

A disszertáció második része Marx posztkapitalista társadalomról szóló elképzeléseinek részletes bemutatására vállalkozik, annak érdekében, hogy rávilágítson; a XIX. századi gondolkodó sokkal pragmatikusabb és praktikusabb koncepcióval rendelkezett a kapitalizmus utáni jövőről, mint a filozófiai kommunizmus kortárs elméletalkotói. A második rész Marx kommunizmusképeinek rekonstruálására és elméleti fejlődésének bemutatására tesz kísérletet a 1844-es *Gazdasági-filozófiai kéziratokban* megjelenő poszthegeiánus gondolatoktól A *gothai program kritikájában* 1875-ben felvázolt kétszintű

marxi kommunizmuskoncepcióig.

Marx kommunizmusképeinek részletes bemutatása előtt annak a problémának a feltárására vállalkozom, miért jelent nehézséget átfogó képet adni a marxi kommunizmusról. A probléma kapcsán kitérek Marx utópista szocializmussal szembeni kritikájára, továbbá a marxi materialista történelemelmélet a kommunizmus eljövételének történelmi szükségszerűségét hirdető alapvetéseire, amelynek ismertetését David Ramsay Steele kritikai észrevételeit követve végzem el. Az utópista szocialisták jövőről alkotott fantasztikus vízióit kritizáló marxi gondolatok arra engednek következtetni, hogy Marxot a szocialista utópiákkal szembeni tudományos szkepszis tartotta vissza attól, hogy pontosan leírja, miként képzei el a posztkapitalista társadalmat, míg Steele bírálata arra mutat rá, hogy a történelmi materializmus determinisztikus doktrínái helyett a megvalósítható marxi kommunizmusról szóló diskurzusnak a posztkapitalista társadalom politikai gazdaságtanára kell összpontosítania.

A második rész a posztkapitalizmus marxi elméletének fejlődését tekinti át. Az első vizsgált szöveg a *Gazdasági-filozófia kéziratok 1844-ből*. Az elidegenedés felszámolását a 'magántulajdon pozitív megszüntetésével' azonosító kommunizmus filozófiai elméletének ismertetését követően a *Kommunista Kiáltvány* posztkapitalizmusra vonatkozó passzusait mutatom be, arra szolgálva bizonyítékot, hogy Marx 1848-ra végleg eltávolodott a posztkapitalista társadalom értelmezésének *Gazdasági-filozófiai kéziratokban* felvázolt hegelianus koncepciójától és a kommunizmust a proletariátus történelmi feladatának határozta meg, amely a kapitalista gazdaság forradalmi átalakítását is magába foglalja.

Az 1848/49-es európai forradalmak leverése után Marx nagyobb figyelmet szentelt a burzsoá politikai gazdaságtan kritikájának tudományos programjának. A kapitalizmus és a tőkés társadalom politikai gazdaságtani elemzését, illetve bírálatát nyújtó tudományos program megvalósításában mérföldkő a *Tőke* első kötetének megjelenése 1867-ban. A második rész Marx legnagyobb hatású közgazdaságtani művének megjelenéséhez vezető utat kíséri végig olyan korábbi ökonómiai témájú írások rövid áttekintésével, mint *A filozófia nyomorúsága*, *A politikai gazdaságtan bírálatához* és *A politikai gazdaságtan bírálatának alapvonalai*, amelyek a *Tőke* előmunkálatainak tekinthetőek. A burzsoá politikai gazdaságtan marxi bírálatának áttekintését a szocializmus politikai gazdaságtanának ismertetése követi a *Tőke* vonatkozó szövegrészletei alapján.

A *Tőke* három kötetéből kiderül, hogy Marx a posztkapitalista társadalom gazdaságát központi tervutasításos rendszerként határozta meg, amely szerinte hatékonyabban teljesít és racionálisabb a kapitalista gazdaságnál. Marx magántulajdont, piacot, pénzt és munkamegosztást felszámoló, a gazdasági kalkulációt munkaidőben végző tervutasításos szocialista gazdaságának elemzését követően a disszertáció második részének utolsó fejezete azzal a szöveggel foglalkozik, amelyben Marx a legegyszerűbben megnyilatkozott arról, miként jön létre a kapitalizmus utáni kommunista gazdaság és társadalom. A tárgyalt szöveg az 1875-ben írt vitairat, *A gothai program kritikája*, amelyben Marx a kommunizmus két megvalósulási szintjéről értekezik.

A marxi kommunizmuskép bemutatásán keresztül arra próbálok egyértelműen rávilágítani, hogy Marx lehetségesnek tartotta egy, a kapitalizmusnál az emberek szükségleteinek kielégítése terén hatékonyabban teljesítő ökonómiai rendszer megvalósítását a magántulajdon, a piac, a pénz, az ártermelés és a munkamegosztás kiiktatásával, amely magasabb szintű rendszerben a tervezés, a költségszámítás és az értékalkuláció munkaidő alapján történik. Amellett érvelek, hogy Marx a tőkés rendszerben kimutatható, illetve végbemenő trendektől remélte a kommunizmus kiépülését, ugyanakkor tévesen ítélte meg a kapitalizmus fejlődési tendenciáit, így predikciói hamisnak bizonyultak.

A disszertáció harmadik részének témája a szocialista kalkulációs vita. Vizsgálódásom mindössze a napjainkig lezáratlannak tekinthető vita alakulásának legnagyobb hatást gyakorló szerzők érveinek bemutatásra hagyatkozik. Mindazonáltal olyan konkrét történelmi események is említésre kerülnek az elemzésben, amelyek véleményem szerint befolyásolták a megvalósítható szocializmusról szóló legmagasabb szintű elméleti diskurzus alakulását.

Konszenzus szerint a szocialista kalkulációs vitát Ludwig von Mises 1920-ban megjelent *Gazdasági kalkuláció egy szocialista közösségben* című tanulmánya indította el. Mises cikkében amellett érvelt, hogy a szocializmus, amelyben megszűnik a magántulajdon és a piac, továbbá nincsenek pénzben kifejezett árak, nem több logikai képtelenségnél, a racionális gazdálkodás felszámolásánál. Mielőtt azonban részletesen tárgyalnám az osztrák közgazdász racionális gazdasági kalkulációra építő ellenvetéseit a szocializmussal szemben, fontosnak tartom, hogy említést tegyek Max Weber és Boris Brutzkus érveiről, akik a XX. század elején a gyakorlatban is megvalósult hadigazdasági koncepciókat értékelve hasonlóképpen próbálták megcáfolni a szocializmust, mint Mises.

Mises érvei után azoknak a szocialista teoretikusoknak a javaslataira térnék ki, akik ugyan elkötelezettek voltak a tervgazdaság mellett, de hajlandóak voltak engedményeket tenni a piacnak, annak érdekében, hogy a racionális gazdasági kalkuláció kritériumainak megfelelő és működőképes elméleti modelleket dolgozzanak ki. A korabeli piaci szocialista elméletalkotók között volt Oskar Lange, aki a misesi kihívásra választ adva olyan versenyképes szocialista tervgazdasági modellt dolgozott ki, amely nem számolta fel a fogyasztási javak piacát és egy 'trial and error' módszer segítségével lehetővé tette, hogy a központi adminisztráció sikeresen meghatározza az egyensúlyi árakat.

A folytatásban Friedrich Hayek episztemológiai információs érveivel foglalkozom: Mises-szel ellentétben Hayek azt próbálta bizonyítani, hogy a szocializmus nem logikai képtelenség, hanem a gyakorlatban életképtelen alternatíva a kapitalizmussal szemben, mivel a központi tervezés képtelen összegyűjteni és hasznosítani a racionális gazdasági kalkulációhoz nélkülözhetetlen tudást és ismereteket. A szocialista kalkulációs vita első, az 1920-as és 1930-as években lezajlott felvonásának kiértékelése azt erősíti meg, hogy az osztrák közgazdaságtani iskola szocializmussal szembeni érveit az elméletben Lange modellje, míg a gyakorlatban a működő szovjet tervgazdaság eredményei cáfolták meg.

Annak ellenére, hogy az osztrák közgazdaságtani iskola teoretikusainak predikcióira a működőképesnek bizonyuló szovjet tervgazdaság rácáfolni látszott, az 1950-es években egyre inkább nyilvánvalóvá vált; a további fenntarthatóság érdekében a túlcentralizált rendszer átalakítása és megreformálása elkerülhetetlen. A posztsztálini korszakban a szovjet vezetésben egyre inkább tudatosult, hogy szükséges megreformálni a túlcentralizált rendszert. A 'megvalósult szocializmus' társadalmának és gazdaságának átszervezésére irányuló kísérletek hiábavalóak voltak, inkább bizonyultak látszatintézkedéseknek, mintsem az államszocializmus problémáit tartósan orvosolni képes reformoknak. A korszakot értékelve külön figyelmet szentelek a marxi politikai gazdaságtan egyik legszínvonalasabb, ugyanakkor kevés (nemzetközi) figyelemben részesült kritikai művének, a három magyar szerző, Bence György, Kis János és Márkus György által az 1970-es években jegyzett *Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan?* című könyvnek.

Bence, Márkus és Kis szerint a marxi kritikai gazdaságtan érvényességéről a szocialista politikai gazdaságtan gyakorlatban érvényesülő működési elveinek vizsgálata alapján lehet ítéletet mondani. Írásában a három magyar filozófus egy alapvető

ellentmondásra hívta fel a figyelmet a marxi kommunizmus eszméje és a Marx által megvalósíthatónak gondolt szocialista politikai gazdaságtan között. Legfontosabb megállapításuk, hogy a 'központosított munkaidő gazdálkodás' a piac kiiktatása miatt csak gazdasági despotizmushoz vezethet, azaz egy Marx humanista törekvéseivel összeegyeztethetetlen, zsarnoki gazdasági, társadalmi és politikai rendszer kiépüléséhez.

A disszertáció utolsó fejezeteinek egyike külön foglalkozik a piaci szocializmussal. A piaci szocialista modellek az 1990-es évek elején, a tervutasításos rendszer kudarca nyomán kerültek a figyelem középpontjába, mint a szocializmus megvalósításának lehetséges alternatívái. David Ramsay Steele kritikájából azonban kiderül, hogy a piacot csak részlegesen fenntartó modellek nem jelentenek biztos alternatívát: egy technológiai fejlett társadalom komplex gazdasága csak a különféle piacok együttes jelenléte és működése mellett működtethető hatékonyan. Ezzel szemben Paul Cockshott és Allin Cottrell modellje a piacok teljes kiiktatását javasolja a kapitalizmus meghaladásának XXI. századi szocialista programjában. Piaci modell helyett központi tervutasításos rendszer kivitelezésében gondolkodnak, amely a modern komputer technológia és input-output elemzés segítségével képes a racionális gazdasági kalkulációt végezni anélkül, hogy a magántulajdon vagy a piacok intézményeire támaszkodna.

A Cockshott-Cottrell-modell hibáira a modern osztrák iskola gazdasági kalkulációs érveinek segítségével mutatok rá. Az 1980-as években újragondolt osztrák álláspont Hayek tudáskonceptiójára épült elmélyítve annak filozófiai alapjait. Képviselői azt hangoztatták, hogy a gazdaság hatékony működéséhez, így a racionális értékszámításhoz szükséges ismeretek nemhogy szét vannak szórva a gazdaságban és a társadalomban, hanem ez a tudás 'hallgatólagos', nem eltárgyasítható, birtokolható és közvetlenül átadható. Erre az álláspontra helyezkedve Steven Horwitz és Don Lavoie arra hívta fel a központi tervezésben gondolkodó szocialisták figyelmét, hogy ez a 'hallgatólagos tudás' csak a piaci tevékenységen keresztül fed fel magát. Mivel szerintük a piac a nyelvhez hasonló kognitív funkciókat lát el, a szocializmus nem akkor lesz sikeres alternatívája a kapitalizmusnak, ha megoldja a gazdasági kalkuláció problémáját a modern (információs) technológiai segítségével, hanem ha képes leküzdeni és meghaladni az emberi elme korlátait.

A disszertáció utolsó fejezetében említést teszek Geoffrey Hodgson nemrég megjelent tanulmányáról, amelyben a szerző a szocialista kalkulációs vita korlátait ismerteti és

hangsúlyozza, hogy Albert Schäffle, valamint a német történeti iskola szocializmus elleni érveinek figyelembevétele nélkül még a vita legkiválóbb történeti áttekintése sem lehet teljes.

Összességében úgy vélem, hogy minden hiányosságuk ellenére, az osztrák iskola érvei nem a tőkés rendszer technológiai és gazdasági hatékonyságának ideológiai alapú magasztalásáról szólnak, hanem az egyén és a kapitalista berendezkedés között fennálló alapvető összefüggésre mutatnak rá. A kapitalizmus mellett az 1920-as és az 1930-as években érvelő osztrák közgazdászok, akárcsak az osztrák iskola modern képviselői egyaránt arra mutattak rá, hogy a piaci viszonyok és mechanizmusok jelentősége nemcsak abban merül ki, hogy a racionális gazdasági kalkulációhoz, az erőforrások elosztásához, továbbá a kereslet és a kínálat egyensúlyának kialakításához megfelelő technikai apparátust biztosítanak. Az osztrák teoretikusok érveikkel arra is utaltak, hogy a kapitalizmus intézményeinek alapjain kiépül egy explicit és hallgatólagos szabályok szerint működő és tudást generáló spontán rend, amely meghatározza és befolyásolja az egyéni cselekedeteket, választásokat, szükségleteket, szokásokat, oly mértékig, hogy az egyének nemhogy nem lennének hajlandóak megdönteni a kapitalizmust, hanem el sem tudnak képzelni a fennálló rend helyébe lépő alternatívát.

Disszertációm konklúziójában így arra a mutatok rá, hogy azoknak a várakozásaival ellentétben, akik a közelmúltban (újra) felfedezték Marxot és a marxi kommunizmus eszméjét, nem lenne egy reményteljes vállalkozás felszámolni a kapitalizmust, és helyébe létrehozni egy új társadalmi, gazdasági és politikai rendszert a XXI. században azon elképzelések alapján, amelyeket Marx fogalmazott meg a XIX. században.

Bibliográfia

A disszertációban szereplő összes idézet Karl Marxtól és Friedrich Engelstől a londoni Lawrence & Wishart és a moszkvai Progress Publishers együttműködésében 1975 és 2005 között kiadott *Karl Marx and Friedrich Engels: Collected Works (MECW)* sorszámozott köteteiből származik.

Adaman, F. and Devine, P. 1996. The Economic Calculation Debate: Lessons For Socialists. *Cambridge Journal of Economics*, 20, 523-537. Retrieved from <http://cje.oxfordjournals.org/>

Albuquerque, E. M. 2011. Visible Seeds of Socialism and Metamorphoses of Capitalism: Socialism after Rosdolsky. *Cambridge Journal of Economics*, 39, 783-805.

Allison, F. 2015. *Value and Prices in Russian Economic Thought*. London, New York: Routledge.

Aristotle, 1998. *Politics*. Indianapolis, Cambridge, MA: Hackett Publishing Company.

Arnold, N. S. 1990. *Marx's Radical Critique of Capitalist Society: A Reconstruction and Critical Evaluation*. Oxford: Oxford University Press.

Balderston, T. 2010. Industrial Mobilization and War Economies. In **Horne, J.** (Ed.), *A Companion to World War I*. Chichester, Oxford, Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Badiou, A. 2008. *The Meaning of Sarkozy*. London, New York: Verso.

Badiou, A. 2010. *The Communist Hypothesis* London, New York: Verso.

Barnett, V. 2005. *A History of Russian Economic Thought*. Abingdon, Oxon, New York: Routledge.

Bence, Gy., Kis, J. and Márkus, Gy. 1992. *Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan? [Is a Critical Political Economy Possible at All?]*. Budapest: T-Twins.

Benjamin, W. 2005a. Left-Wing Melancholy. In **Jennings, M. W., Eiland, H.** and **Smith, G.** (Eds.), 2005. *Walter Benjamin – Selected Writings Volume 2., Part II. 1931-1934*. 423-428. Cambridge, MA, London: The Belknap Press of Harvard University Press. **Benjamin, W.** 2005b. The Author as a Producer. In **Jennings, M. W., Eiland, H.** and **Smith, G.** 2005. *Walter Benjamin – Selected Writings Volume 2., Part II. 1931-1934*. 768-783. Cambridge, MA, London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Bidet, J. and Kouvelakis, S. (Eds.), 2008. *Critical Companion to Contemporary Marxism*. Leiden, Boston, MA: Brill. Retrieved from http://www.marx.be/Prime/ENG/Books/Bidet_Contemporary_marxism.pdf

Boettke, P. J. and Prychitko, D. L. (Eds.), 1996. *Advance in Austrian Economics*, Volume 3. Bingley: Emerald Group Publishing.

Boettke, P. J. 2001. Economic Calculation: The Austrian Contribution to Political Economy. In **Boettke, P. J.** *Calculation and Coordination: Essays on Socialism and Traditional Political Economy*, 29-47. London, New York: Routledge. Retrieved from <https://mises.org/library/calculation-and-coordination-essays-socialism-and-transitional-political-economy>

Brown, W. 1999. Resisting Left Melancholy. In *boundary 2*, 26:3, 17-29. Retrieved from <http://www.commonhouse.org.uk/wp-content/uploads/2014/04/brown-melancholia-of-the-left.pdf>

Brutzkus, B. 1935. *Economic Planning in Soviet Russia*. London, New York: Routledge.

Burczak, T. A. 2006. *Socialism After Hayek*. Ann Harbor, MI: University of Michigan Press.

Cartwright, N., Cat, J. Fleck, L. and Uebel, T. E. 1996. *Otto Neurath – Philosophy Between Science and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press

Chaloupek, G. K. 1990. The Austrian Debate on Economic Calculation in a Socialist Economy. *History of Political Economy*, 22:4, 659-675.

Chattopadhyay, P. 2012. The Myth of Twenty-First Century Socialism and the Continuing Relevance of Karl Marx. In **Musto, M.** (Ed.), *Marx for Today*, 36-59. New York: Routledge.

Cockshott, P. W. and Cottrell, A. 1993a. *Towards A New Socialism*. Nottingham, England: Spokesman Books. Retrieved From http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/socialism_book/

Cockshott, P. W. and Cottrell, A. 1993b. *Socialist Planning After the Collapse of the Soviet Union*. Retrieved from <http://reality.gn.apc.org/econ/sovplan.pdf>

Cockshott, P. W. and Cottrell, A. 1999 *Economic Planning, Computers and Labor Values*. Retrieved from <http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/aer.pdf>

Cockshott, P. W. and Cottrell, A. 2003. *Computers and Economic Democracy*. Retrieved from <http://reality.gn.apc.org/econ/quito.pdf>

Cockshott, P. W., Cottrell, A. and Dieterich H. 2010. *Transition to 21st Century Socialism in the European Union*. Retrieved from <http://reality.gn.apc.org/econ/Berlinpaper.pdf>

Cockshott, P. W. and Zachariah, D. 2012. *Arguments for Socialism*. Retrieved from <http://eprints.gla.ac.uk/58987/1/58987.pdf>

- Dean, J.** 2013. *Communist Desire*. In **Žižek, S.** (Ed.), *The Idea of Communism 2*, 77-103. London, New York: Verso.
- Devine, P.** (Ed.), 2002. Building Socialism Theoretically: Alternatives to Capitalism and the Invisible Hand. *Science and Society*, 66:1.
- Draper, H.** 1987. *The 'Dictatorship of the Proletariat' from Marx to Lenin*. New York: Monthly Review Press.
- Edele, M.** 2011. *Stalinist Society: 1928-1953*. Oxford: Oxford University Press.
- Elliot, G.** 2008. *End in Sight – Marx/Fukuyama/Hobsbawm/Anderson*. London: Pluto Press.
- Farrell, K. N., Luzzati, T. and van de Hove, S.** 2013. *Beyond Reductionism – A Passion for Interdisciplinarity*, London, New York: Routledge.
- Feldman, G. D.** 1966. *Army, Industry and Labour in Germany, 1914-1918*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fourier, C.** 1996. *The Theory of Four Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freud, S.** 1953. Mourning and Melancholia. In **Strachey, J.** (Ed.) *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. Volume XIV. (1914-1916)*. 243-259. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-analysis. Retrieved from http://www.english.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud_MourningAndMelancholia.pdf
- Fukuyama, F.** 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Geoghegan, V.** 1987. Marxism and Utopianism. *Utopian Studies*, (1), 37-51.
- Halfin, I.** 2009. *Stalinist Confessions*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Harvey, D.** 2010. *A Companion to Marx's Capital*. London, New York: Verso.
- Hayek, F.** 1935a. The Nature and History of the Problem. In **Hayek, F.** (Ed.) *Collectivist Economic Planning*, 1-41. London: Routledge & Kegan Paul Ltd. Retrieved from <https://mises.org/library/collectivist-economic-planning>
- Hayek, F.** 1935b. The Present State of the Debate. In **Hayek, F.** (Ed.), *Collectivist Economic Planning*. 201-245. London: Routledge & Kegan Paul Ltd. Retrieved from <https://mises.org/library/collectivist-economic-planning>
- Hayek, F.** 1945. The Use of Knowledge in Society. *The American Economic Review*, 35: 4, 519-530. Retrieved from www.cato.org/articles/use-knowledge-society

- Hayek, F.** 2005. *Road to Serfdom*. London: The Institute of Economic Affairs. Retrieved from <https://mises.org/library/road-serfdom-0>
- Heller, Á.** and **Fehér, F.** 2002. *Marxizmus és modernitás* [Marxism and Modernity]. Budapest, Hungary: Argumentum, Lukács Archívum.
- Hodgson, G.** 1998. *Socialism Against Markets? A Critique of Two Recent Proposals*. *Economy and Society* 27:4, 407-433. Retrieved from <http://www.geoffrey-hodgson.info/user/image/socagmkt.pdf>
- Hodgson, G.** 2016. *Some Limitations of the Socialist Calculation Debate*. *Schmollers Jahrbuch* 136: 1, 33-58. Retrieved from <http://ejournals.duncker-humboldt.de/doi/pdf/10.3790/schm.136.1.33>
- Hoff, J.** 2017. *Marx Worldwide: On the Development of the International Discourse of Marx since 1965*. Leiden, Boston: Brill.
- Hoffman, R.** 1967. Marx and Proudhon: A Reappraisal of their Relationship. *The Historian*, 29:3, 409-430.
- Hollander, S.** 2008. *The Economics of Karl Marx, Analysis and Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horwitz, S.** 1996. Money, Money Prices and the Socialist Calculation Debate. In **Boettke, P. J.** and **Prychitko, D. L.** (Eds.), *Advance in Austrian Economics*, Volume 3. Bingley: Emerald Group Publishing.
- Howard, M. C.** and **King, J. E.** 1989. *A History of Marxian Economics, Volume I: 1929-1990*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Retrieved from <http://digamo.free.fr/howardk1.pdf>
- Howard, M. C.** and **King, J. E.** 1992. *A History of Marxian Economics, Volume II: 1883-1929*. London: MacMillan. Retrieved from <http://digamo.free.fr/howardk2.pdf>
- Hudis, P.** 2013. *Marx's Concept of the Alternative to Capitalism*. Leiden: Brill.
- Jeong, S.** 2007. *Models of Participatory Planning for Socialism in the 21st Century*. GSNI (Gyeongsang National University) 168:1, 1-41. Retrieved from <https://sites.google.com/site/rebellionsucks/moppfsit21c>
- Jones, G. S.** 2016. *Karl Marx: Greatness and Illusion*. London: Allen Lane.
- Jossa, B.** and **Cuomo, G.** 1997. *The Economic Theory of Socialism and the Labour-managed Firm*. Cheltenham, Brookfield, VT: Edward Elgar.
- Jönsson, J. B.** 2015. *The Socialist Calculation Debate Moving Forward: What Happened After 'The Use of Knowledge in Society'?*. Retrieved From

<http://www.austriancenter.com/joakim-book-jonsson-the-socialist-calculation-debate-moving-forward-what-happened-after-the-use-of-knowledge-in-society/>

Kautsky, K. 1902. *The Social Revolution*. Chicago: Charles H. Kerr & Company
Retrieved from <https://archive.org/details/socialrevolution00kaut>

Kornai, J. 1992. *The Socialist System – The Political Economy of Communism*. New York: Oxford University Press.

Laibman, D. 2002. Democratic Coordination: Towards a Working Socialism For The New Century. *Science & Society*, 66:1, 116-129.

Lange, O. 1936. On the Economic Theory of Socialism: Part One. *The Review of Economic Studies*, 4:1, 53-71.

Lange, O. 1967. The Computer and the Market. In **Feinstein, C. H.** (Ed.), *Socialism, Capitalism and Economic Growth*, 158-162. London, New York: Cambridge University Press.

Lavoie, D. 1985. *Rivalry and Central Planning*. London, New York: Cambridge University Press.

Lavoie, D. 1990. *Computation, Incentives and Discovery: The Cognitive Function of Markets in Market Socialism*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 507: 1, 72-79.

Lebowitz, M. A. 2011 Reinventing Socialism and Recovering Marx. In **Veltmeyer, H.** (Ed.), *21st Century Socialism*, 33-48. Halifax and Winnipeg: Fernwood Publishing.

Leijonhufvud, A. 1986. Capitalism and the Factory System. In **Langlois, R. N.** (Ed.), *Economics as a Process: Essays in the New Institutional Economics*, 203-223. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from <http://www.sp.uconn.edu/~langlois/axel.html>

Mallock, W.H. 1908. *A Critical Examination of Socialism*. London: John Murray.

Martinez-Alier, J. 2013. Social Metabolism, Ecological Distribution Conflicts and Languages of Valuation. In **Farrell, K. N., Luzzati, T.** and **van de Hove, S.** *Beyond Reductionism – A Passion for Interdisciplinarity*, 9-36. London, New York: Routledge.

McGovern, M. 2007. *William Petty: An Unlikely Influence of Karl Marx*. Student Economic Review, 21, 3-10. Retrieved from http://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/SER/2007/Mark_McGovern.pdf

McNamara, P. 2007. Introduction: Governing the Great Society. In **McNamara, P.** and **Hunt, L.** (Eds.), *Liberalism, Conservatism, and Hayek's Idea of Spontaneous Order* 1-21. New York, London: Palgrave Macmillan

Miklóssy, K. and Ilic, M. (Eds.), 2014. *Competition in Socialist Society*, 10-22. Abingdon, New York: Routledge.

Mirowski, P. 2014. *The Political Movement that Dared not Speak its own Name: The Neoliberal Thought Collective Under Erasure*. Retrieved from <https://ineteconomics.org/uploads/papers/WP23-Mirowski.pdf>

Mises, L. von 1935. Economic Calculation in the Socialist Commonwealth. In **Hayek, F.** (Ed.), *Collectivist Economic Planning*, 81-131. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Mises, L. von 1951. *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*. New Haven, CT: Yale University Press.

Mises, L. von 1998. *Human Action*. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute

Muravhchik, J. 2002. *Heaven On Earth – The Rise and Fall of Socialism*. San Francisco, CA: Encounter Books.

Negri, A. 2010. Communism: Some Thoughts on the Concept and Practice. In **Žižek, S.** and **Douzinas C.** (Eds.), *The Idea of Communism*, 155-165. London, New York: Verso.

Neurath, O. 2004. Total Socialisation. Of the Two Stages of the Future to Come. In **Uebel, T. E.** and **Cohen, R. S.** (Eds.), *Otto Neurath – Economic Writings Selections 1904-1945*, 343-473. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Nove, A. 1991. *The Economics of Feasible Socialism Revisited*. London: Harper Collins Academic.

Ollman, B. 1979. Marx's Vision of Communism. In **Ollman, B.** *Social and Sexual Revolution: Essays on Marx and Reich*, 48-99. Boston: South End Press. Retrieved from https://www.nyu.edu/projects/ollman/docs/vision_of_communism.php

Pilling, G. 1980. *Marx's Capital, Philosophy and Political Economy*. London, UK: Routledge & Kegan Paul. Retrieved from <http://www.marxistsfr.org/archive/pilling/works/capital/index.htm>

Piketty, T. 2014. *Capital in the 21st Century*. Cambridge, MA, London: The Belknap University Press.

Pleasants, N. 1999 *Wittgenstein and the Idea of a Critical Social Theory*. London, New York: Routledge.

Plekhanov, G. 1974. Our Differences. In **Iovchuk, M. T., Maslin, A. N., Fedoseyev, P. N., Fomina, V. A. and Chagin, B. A.** (Eds.), *Georgi Plekhanov – Selected Philosophical Works in Five Volumes*, Vol. 1., 107-353. Moscow: Progress Publishers.

Polanyi, M. 1966. *The Tacit Dimension*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Roberts, P. C. and Stephenson, M. A. 1973. *Marx's Theory of Exchange, Alienation and Crisis*. Stanford, CA: Hoover Institution Press.

Roll, E. 1992. *A History of Economic Thought*. London: Faber & Faber.

Saros, D. E. 2014. *Information Technology and Socialist Construction*. London, New York: Routledge.

Schäffle, A. 1892. *The Quintessence of Socialism*. London: Swan Sonnenschein & Co. Retrieved from <https://archive.org/details/quintessenceofso00schuoft>

Schäffle, A. 1908. *The Impossibility of Social Democracy*, London: Swan Sonnenschein & Co. Retrieved from <https://archive.org/details/impossibilityso00schgoog>

Scherrer, J. 2014. 'To Catch Up and Overtake' the West: Soviet Discourse on Socialist Competition. In **Miklóssy, K.** and **Ilic, M.** (Eds.), *Competition in Socialist Society*, 10-22. Abingdon, New York: Routledge.

Senior, W. N. 1837. *Letters on the Factory Act, as it Affects the Cotton Manufacture*. London, UK: B. Fellowes. Retrieved from http://if-oll.s3.amazonaws.com/titles/2120/Senior_1406_Bk.pdf

Sieferle, R. P. 2016. Globalisation and the Critique of Political Economy. New Insights from Marx's Writings, by Lucia Pradella. *The Journal of the History of Economic Thought*, 23:1, 164-167.

Smith, M. E. G. 2010. *Global Capitalism in Crisis – Karl Marx & the Decay of the Profit System*. Halifax and Winnipeg: Fernwood Publishing.

Smith, M. E. G. and **Dumont, J. D.** 2011. Socialist Strategy, Yesterday and Today: Notes On Classical Marxism and the Contemporary Radical Left. In **Veltmeyer, H.** (Ed.), *21st Century Socialism*, 119-129. Halifax and Winnipeg: Fernwood Publishing.

Sperber, J. 2013. *Karl Marx – A Nineteenth-Century Life*. London, New York: Liverlight Publishing Corporation.

Soto, J. H. de 2010. *Socialism, Economic Calculation and Entrepreneurship*. Cheltenham, Northampton, MA: Edward Elgar. Retrieved from <http://www.nowandfutures.com/large/de-Soto-socialism.pdf>

Steele, D.R. 1986. Review of Marxism: Philosophy and Economics by Thomas Sowell. *International Philosophical Quarterly*, 36:2, 201-203.

Steele, D.R. 1992. *From Marx to Mises: Post-Capitalist Society and the Challenge of Economic Calculation*. La Salle, IL: Open Court Publishing Company.

Szalai, M. 2012. *Gazdaság, információ és tervezés: Hayek vagy a komputerek?* [Economy, Information and Planning: Hayek or Computers?]. *Századvég*, 65, 59-93.

Szalai, M. 2015. *Utópikus-e a marxi szocializmus?* [Is Marx's Socialism Utopian?]. *Eszmélet*, 107, 32-53.

Taylor, F. M. 1929. The Guidance of Production in a Socialist State. *The American Economic Review*, 19:1, 1-8.

Tooley, T. H. 1999. The Hindenburg Program of 1916: A Central Experiment in Wartime Planning. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 2:2, 51-62. Retrieved from <https://mises.org/library/hindenburg-program-1916-central-experiment-wartime-planning>

Tribe, K. 2015. *The Economy of the Word: Language, History and Economics*. Oxford: Oxford University Press.

Uebel, T. 2008. *Calculation in Kind and Marketless Socialism: On Otto Neurath's Utopian Economics*. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 15:3, 475-501.

Uebel, T. E. and Cohen, R. S. (Eds.), 2004. *Otto Neurath – Economic Writings Selections 1904-1945*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Veltmeyer, H. (Ed.), 2011. *21st Century Socialism*. Halifax and Winnipeg: Fernwood Publishing.

Weber, M. 1978. *Economy and Society*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press. Retrieved from <https://archive.org/details/MaxWeberEconomyAndSociety>

Weydemeyer, J. 1962. The Dictatorship of the Proletariat. *Labour History*, 3:2, 214-217.

Wolff, R. 2012. In Capitalist Crisis, Rediscovering Marx. In **Musto, M.** (Ed.), *Marx for Today*, 145-162. New York: Routledge.

Žižek, S. 2010. How To Begin From the Beginning. In **Žižek, S. and Douzinas C.** (Eds.), *The Idea of Communism*, 209-226. London, New York: Verso.

Žižek, S. 2015. *Trouble in Paradise: From the End of History to the End of Capitalism*. New York: Melville House Publishing.